

FİLİSTİN MUHASEBE SİSTEMİ, SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİNDE YAŞANAN ZORLUKLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ¹

PALESTINE ACCOUNTING SYSTEM, DIFFICULTIES IN DEVELOPING THE SYSTEM AND SOLUTION SUGGESTIONS

Işık ALTUNAL ², Bahaalddin O. H. SABRI ³

¹ Bu makale Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde sunulan "Filistin Muhasebe Sistemi, Sistemin Geliştirilmesinde Yaşanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri" adlı yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

²Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, isik.altunal@dpu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0659-3591

³Bilim Uzmanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, LEE, Muhasebe ve Denetim Programı, bahaalddin.sabri@ogr.dpu.edu.tr, Orcid: 0009-0003-1835-7163

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Filistin Muhasebe Sistemi, Filistin Muhasebe Eğitimi, SWOT Analizi

Jel Kodları:

H83, M41, M48

Makale Geçmişi:

Başvuru Tarihi: 3 Eylül 2025

Düzeltilme Tarihi: 19 Eylül 2025

Kabul Tarihi: 15 Ekim 2025

ARTICLE INFO

Keywords

Palestinian Accounting System, Accounting Education in Palestine, SWOT Analysis

Jel Codes:

H83, M41, M48

Article History:

Received: 3 September 2025

Received in revised form:

19 September 2025

Accepted: 15 October 2025

ÖZET

Çalışmanın temel amacı, Filistin muhasebe sisteminin analizi ile sistemin karşılaştığı zorlukların ele alınmasına yönelik bir yol haritası sunmaktır. Çalışmanın amacına ulaşmak için Filistin muhasebe sistemine yönelik erişilebilir kıt kaynak ile durum analizi yapılmıştır. Çalışma Filistin ekonomisini destekleyen, kurumların verimliliğini artıran ve sürdürülebilir bir mali gelecek inşa eden entegre bir muhasebe sistemi geliştirilmesini sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmada entegre bir yasal çerçevenin yokluğunun, muhasebe personelinin yetersizliğinin ve dijital altyapının zayıflığının sistemin verimliliğine yönelik en etkili engeller olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca üniversite muhasebe müfredatının uluslararası finansal raporlama standartlarını ve öngörücü analiz ve yapay zeka gibi modern teknolojileri içerecek şekilde güncellenmesi, özel sektörle iş birliği içinde mesleki eğitim programlarının genişletilmesi, maliyetleri düşürmek ve raporlama verimliliğini artırmak için bulut bilişim platformlarının benimsenmesi, uluslararası en iyi uygulamalarla uyumlu yerel düzenleyici çerçeveler aracılığıyla şeffaflığın ve finansal hesap verebilirliğin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

The main objective of the study is to provide a roadmap for the analysis of the Palestinian accounting system and the addressing of the challenges faced by the system. In order to achieve the purpose of the study, a situation analysis was made with the scarce resources accessible for the Palestinian accounting system. The study is considered to be important in terms of enabling the development of an integrated accounting system that supports the Palestinian economy, increases the efficiency of institutions and builds a sustainable financial future. In the study, it was concluded that the absence of an integrated legal framework, the inadequacy of accounting staff and the weakness of the digital infrastructure are the most effective obstacles to the efficiency of the system. In addition, updating the university accounting curriculum to include international financial reporting standards and modern technologies such as predictive analytics and artificial intelligence; expansion of vocational training programmes in cooperation with the private sector; adoption of cloud computing platforms to reduce costs and improve reporting efficiency; It was concluded that transparency and financial accountability should be increased through local regulatory frameworks in line with international best practices.

Atf vermek için / To cite: Altunal, I. & Sabri, O. H. B. (2025). Filistin muhasebe sistemi, sistemin geliştirilmesinde yaşanan zorluklar ve çözüm önerileri. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 16, 74-87. DOI: 10.58627/dpuiibf.1777349

Muhasebe, eğitim kalitesinin artırılması, sisteminin iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması ve yeniliğin teşvik edilmesi gibi sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için temel bir araçtır. Güçlü bir muhasebe sistemi, yerel kaynakların daha verimli bir şekilde yönetilmesi yoluyla dış yardımlara bağımlılığı azaltmaya katkıda bulunabilmektedir. Bir ülkenin muhasebe sisteminin geliştirilmesi kurumlarının şeffaflığı ve mali yönetişimi güçlendirmesine yardımcı olmakta, bu durum verimliliği ve etkinliği artırmaktadır. Gelişmiş bir muhasebe sistemi, kurumlara ait yerel ve uluslararası yatırımcıların güvenini artırmaktadır. Bu durumda ülke içerisine yatırım ortamı yaratılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Şeffaflık, yatırımların çekilmesi ve ekonomik istikrarın sağlanması için temel bir unsurdur. Uluslararası standartlarla uyumlu bir muhasebe sisteminin geliştirilmesi, Filistinli kurumların dünyadaki imajını güçlendireceği ve uluslararası platformlarda davalarını destekleyeceği düşünülmektedir. Şeffaflık ve mali hesap verebilirliğin sağlanması, toplumun Filistinli kurumlara olan güvenini artırabilecektir.

Bu çalışma, Bütün Filistin'i kapsayan muhasebe sistemi ile ilgili geniş ve kapsamlı bilgiler sunmakta ve konuya dair daha önce yapılmamış detaylı analizler içermektedir. Bu bağlamda, çalışma, Filistin muhasebe sistemini daha derinlemesine anlamak isteyen araştırmacılar için ülke genelini kapsayan önemli ve güvenilir bir bilimsel kaynak niteliği taşımaktadır.

Çalışmada Filistin muhasebe sistemine dair bütüncül bir analiz sunarak, karşılaştığı zorluklara ışık tutma ve geliştirilmesi için uygulanabilir çözümler önerilmektedir. Çalışmanın aynı zamanda Filistinli kurumların finansal performansını artıran ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekleyen somut hedeflerin gerçekleştirilmesine de ışık tutacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın sonucunda Filistin muhasebe sisteminin karşı karşıya olduğu temel zorlukların, siyasi belirsizlik (İsrail işgali), ekonomik baskılar (enflasyon, döviz dalgalanmaları), teknolojik altyapı eksikliği, nitelikli insan kaynağı yetersizliği ve güncel olmayan mevzuat gibi çok boyutlu zorluklar olduğu tespit edilmiştir. Bu unsurlar sistemin şeffaf, etkin ve güvenilir çalışmasını engellemektedir.

Filistin muhasebe sistemi uluslararası muhasebe standartlarıyla uyum sağlamak için yasal düzenlemelerin yenilenmesi, eğitim müfredatının güncellenmesi, dijital yazılımların yaygınlaştırılması, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uluslararası teknik destek sağlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Muhasebe sistemindeki yetersizliklerin Filistin kurumlarının performansı üzerindeki etkilerine bakıldığında, karar alma süreçlerinde gecikmelere, mali hatalara ve güven kaybına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Şeffaflık ve hesap verebilirlik azaldıkça yatırımcı güveni de zayıflamaktadır.

Filistin muhasebe sisteminin geliştirilmesine yönelik olası çözüm olarak yasal reform, teknolojik altyapı yatırımları, eğitim programlarının güncellenmesi ve uluslararası iş birliği ile sistemin etkinliği artırılması önerilmektedir.

1. FİLİSTİN MUHASEBE SİSTEMİ

Filistin muhasebe sisteminin temel çerçevesini Şirketler Kanunu ve Vergi Kanunu, Uluslararası Standartlar (IFRS), Filistin Maliye Bakanlığı yönergeleri oluşturmaktadır (Al-Hayek & Abu Rumman, 2017, s. 22).

Filistin muhasebe sistemi, Filistin'deki mali ve muhasebe işlemlerini düzenleyen bir çerçeveyi temsil etmektedir. Bu sistem, kurumların finansal durumunu doğru bir şekilde yansıtan raporlar üretebilmek amacıyla finansal işlemleri kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve analiz etme süreçlerini kapsayan bir dizi kural, prosedür ve politikadan oluşmaktadır. Filistin muhasebe sistemi, Filistin'in ekonomik altyapısının bir parçası olup finansal verimliliği artırmaya ve kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine katkı sağlamaktadır (Badawi & Abdul Rahman, 1987, s. 28).

1.1. Filistin Muhasebe Sisteminde Mali Tablolar ve MSUGT'ye Göre Farklılıklar

Aşağıda belirtilen mali tablo Filistinli bir gıda şirketine ait mali tablodur. İlgili mali tablolar Filistin'deki firmadan isminin yayınlanmaması karşılığında temin edilmiştir. Bu nedenle Filistinli şirketin ismine yer verilememiştir. Filistin Borsasında işlem gören şirketlere ait mali tablolara erişim şirketler arasında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin farklı ülkelerde şubesi olan bazı bankaların verisine ulaşılabilir. Diğer firmalara ait verilere ise yalnızca kayıtlı yatırımcılar için bilgi sistemine giriş yapılmasını gerektirebilir. Bu nedenle Filistin Borsası'nda işlem yapan mali sektör dışındaki firmaların verisine erişilememiş olup, YMM onayından geçmiş bir gıda firmasına ait veriler firmanın kendisinden alınabilmektedir.

Tablo 1: XX Filistin Gıda Şirketi Finansal Durum Tablosu**31 Aralık 2024 tarihi itibarıyla (Birim: Şekel)**

Dönen Varlıklar	31-12-2024	31-12-2023
Nakit ve Banka Mevcudu	108,929	138,658
Stoklar	0	0
Ortaklardan Alacak	0	268,276
Ticari Alacaklar	545,640	125,619
Toplam Dönen Varlıklar	654,640	532,553
Duran Varlıklar		
Net Maddi Duran Varlıklar	730,500	0
Toplam Duran Varlıklar	730,500	0
Toplam Varlıklar	1,385,069	532,553
Yükümlülükler ve Özsermaye		
Yükümlülükler		
Tedarikçilere Borçlar	398,125	36,717
Ortaklara Borçlar	450,000	0
Toplam Yükümlülükler	848,125	36,717
Özsermaye		
Ödenmiş Sermaye	500,000	500,000
Geçmiş Yıl Zararları / Karları	(4,164)	-
Dönem Karı	41,108	(4,164)
Toplam Özsermaye	536,944	495,836
Toplam Yükümlülükler ve Özsermaye	1,385,069	532,553

İlgili mali tablo incelendiğinde Türkiye muhasebe sisteminin temel çerçevesini oluşturan Muhasebe Sistemi Uygulamaları Genel Tebliğlerindeki (MSUGT) çerçeve ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. İlgili mali tabloda dönen ve duran varlık ayrımı yapılmış ancak yükümlülüklerde kısa vadeli ve uzun vadeli yükümlülükler ayrımı yapılmamıştır. Bu durum şirketin uzun vadeli yükümlülüğünün olmamasından kaynaklanabilmektedir. Ancak mali tablo şablonu gereği yükümlülüklerin kısa vadeli mi yoksa uzun vadeli mi olduğunun belirtilmesi daha uygun düşmektedir. Ancak buradan şirket borçlarının kısa vadeli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: XX Filistin Gıda Şirketi 01/01/2024 - 31/12/2024 Dönemine Ait Gelir Tablosu (Şekel cinsinden)

Gelirler	2024	2023
Satış Geliri	904,880	301,798
Toplam Gelir	904,880	301,798
Satışların Maliyeti		
1.Dönem Başı Stokları	0	0
2. Alımlar	826,681	297,339
3.Dönem Sonu Stokları	0	0
Satışların Maliyeti (yeniden)	826,681	297,339
Brüt Kar	78,199	4,459
Genel ve İdari Giderler		
Nakliye Giderleri	16,545	2,850
Telefon ve İnternet Giderleri	3,450	1,658
Kırtasiye Giderleri	1,356	1,150
Sponsorlu Reklam Giderleri	15,740	2,965
Genel ve İdari Giderlerin Toplamı	37,091	8,623
Net Kar (Zarar)	41,108	(4,164)

Yukarıda aynı şirkete ait gelir tablosu yer almaktadır. Gelir tablosu incelendiğinde Satışların maliyeti kalemine ait detayın tablo içerisinde verildiği görülmektedir. Genel ve idari giderler kapsamında yer alan giderlerin detayı da yine tablo içerisinde yer almaktadır. MSUGT'ye göre karşılaştırıldığında Genel Yönetim Gideri kapsamında tek kaleme verilecek giderler, gider çeşitleri dâhilinde detaylı şekilde yer verilmiştir.

Genel itibarıyla bakıldığında MSUGT'ye göre bilanço ve gelir tablosu tek yıla ait olarak düzenlenebilmektedir. Ancak burada mali tablo cari dönem ile geçmiş dönem karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Bu durum uluslararası muhasebe sistemine göre daha uygun olup, Filistin muhasebe sisteminin mali tablo düzenlemede muhasebe standartlarını temel aldığı anlaşılmaktadır. Ancak muhasebe standartlarına göre dört temel mali tablodan özkaynak değişim tablosu ile nakit akış tablosunu şirketin düzenlemediği görülmektedir. Bu durum Filistin muhasebe sisteminde karşılaşılan zorluk yerine olarak ifade edilmektedir.

1.2. Filistin Muhasebe Sistemi Uygulama Örnekleri

1.2.1. Filistin Üretim Sektöründe Faaliyet Gösteren Bir Şirket Örneği

“Al-Quds Gıda Sanayi” adlı şirket, gıda ürünleri üretimi yapmaktadır ve bir ay içerisinde şu işlemleri gerçekleştirmiştir. Mali tablolar resmi olarak yayımlanmamış olup, çalışmada kullanılan örnek veriler Filistin’de bulunan bir şirkette çalışan bir kaynak aracılığıyla elde edilmiştir. Bu nedenle, örnek yalnızca açıklayıcı amaç taşımakta ve şirketin gerçek ismi verilmemektedir. 50.000 \$ değerinde hammadde nakit olarak satın almıştır:

- 120.000 \$ değerinde mamul ürün satışı yapmıştır; bunun 80.000 \$’ı vadeli satışlardır.
- Çalışanlara 25.000 \$ maaş ödemesi yapmıştır.
- 10.000 \$ işletme gideri (elektrik, taşıma vb.) ödemiştir.

Tablo 3: Hammadde Alış Kaydı

Hesap Adı	Borçlu	Alacaklı
Hammadde Hesabı	50.000 \$	
Nakit Hesabı		50.000 \$

Tablo 4: Satış Kaydı

Hesap Adı	Borçlu	Alacaklı
Nakit Hesabı	40.000 \$	
Müşteriler Hesabı	80.000 \$	
Satışlar Hesabı		120.000 \$

Tablo 5: Maaş Ödemesi Kaydı

Hesap Adı	Borçlu	Alacaklı
Maaş Giderleri Hesabı	25.000 \$	
Nakit Hesabı		25.000 \$

Tablo 6: İşletme Giderlerinin Ödenmesi Kaydı

Hesap Adı	Borçlu	Alacaklı
İşletme Giderleri Hesabı	10.000 \$	
Nakit Hesabı		10.000 \$

Muhasebe kayıtlarından anlaşıldığı üzere yapılan işlemlere yönelik Tek Düzen Hesap Planının olmadığı ve hesapların çeşitlerine göre ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 7: Gelir Tablosu

Gelirler ve Giderler	Tutar (\$)
Gelirler	120.000
(-) Hammadde Maliyeti	50.000
(-) Maaşlar	25.000
(-) İşletme Giderleri	10.000
Net Kar	35.000

Filistin muhasebe sistemine göre düzenlenen gelir tablosunda da standart bir hesap planı olmadığı için raporda yer alan giderlerin çeşitlerine göre yani giderlerin türlerine göre ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 8: Bilanço

Varlıklar	Tutar (\$)
Nakit	40.000
Müşteriler	80.000
Hammadde	50.000
Toplam	170.000
Yükümlülükler ve Öz Kaynaklar	
Öz Kaynaklar (Sermaye)	170.000
Toplam	170.000

Filistin muhasebe sistemine göre düzenlenen bilançoda varlık ve kaynakların türleri açısından sunulduğu görülmektedir.

Genel itibarıyla bakıldığında muhasebe sisteminin işleyişi MSUGT’ye ile aynı olmasına rağmen standart bir hesap planının olmaması temel farklılıkları oluşturmaktadır.

2. FİLİSTİN MUHASEBE SİSTEMİ, FİLİSTİN MUHASEBE EĞİTİMİ VE ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARIYLA ENTEGRASYONDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

2.1. Filistin Muhasebe Sisteminin Karşılaştığı Zorluklar

Filistin muhasebe sisteminin yaşadığı zorlukların en başında ekonomik ve siyasi kısıtlamalar gelmektedir. İsrail işgali ve Filistin ekonomisine uygulanan kısıtlamalar, mal ve sermaye hareketleri üzerindeki engeller, etkili bir muhasebe sistemi uygulaması önünde ciddi sorunlar doğurmaktadır (Al-Hayek & Abu-Rumman, 2017, s. 254).

Filistin muhasebe sistemi, gelecekte etkinliğini etkileyebilecek bir dizi zorlukla karşı karşıyadır. Bu zorluklar şunları içermektedir :

- Filistin’de ulusal bir para biriminin bulunmaması, mali ölçüm ve değerlendirme açısından önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Ülkede Mısır, Ürdün ve İsrail para birimleri kullanılmakta olup, bu durum parayla ölçme kavramının eksikliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, mali tabloların hazırlanması ve finansal analizlerin yapılması sırasında birden fazla para biriminin dikkate alınması gerekmektedir.
- İşgalin Filistin Ekonomisi Üzerindeki Etkisi: Filistin’in muhasebe sistemi üzerinde etkili olan en büyük faktörlerden biri, İsrail işgalidir. İşgal, finansal raporlama ve gerekli açıklamaların hazırlanmasında karmaşıklığa neden olmaktadır. Ayrıca, hareket özgürlüğü ve ekonomik kaynaklar üzerindeki kısıtlamalar, Filistin’in küresel muhasebe gelişmelerine uyum sağlama kapasitesini zayıflatmaktadır (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 55).
- Birleşik Yasal Düzenlemelerin Eksikliği: Filistin’deki muhasebe sistemi, tüm finansal ve muhasebe kurumlarının uluslararası standartlara uyum sağlamalarını garanti altına alacak birleşik yasal düzenlemelerin eksikliğinden dolayı hala zorluklar yaşamaktadır. Uygun yasal düzenlemelerin olmaması, muhasebe sisteminin gelişmesini engellemekte ve küresel düzeyde güvenilirliğini kaybetmesine yol açmaktadır (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 55).
- Zayıf Teknolojik Altyapı: Küresel ölçekte hızlı bir teknolojik gelişim yaşanırken, birçok Filistinli kurum, muhasebe sistemini destekleyecek teknolojik altyapı eksiklikleri yaşamaktadır. Bu, uluslararası standartlarla uyumlu modern muhasebe yazılımlarının eksikliği ve muhasebe uzmanları için mevcut olan sınırlı eğitim programları gibi sorunları içermektedir (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 56).
- Nitelikli Muhasebe Uzmanlarının Eksikliği: Filistin muhasebe sistemi, IFRS ve GAAP gibi uluslararası standartları uygulayabilecek nitelikli muhasebe uzmanları eksikliğiyle karşı karşıyadır. Yeterli sayıda nitelikli muhasebeci bulunsa da, hızlı değişen muhasebe alanında yerel ve uluslararası gereksinimlere uyum sağlamak için eğitim ve sertifikasyona ihtiyaç vardır (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 56).

2.2. Filistin Muhasebe Eğitiminde Karşılaşılan Zorluklar

Filistin muhasebe eğitiminde karşılaşılan zorluklar şunları içermektedir:

- Eğitimin yapılamaması, mali sistemin geliştirilmesinde önemli bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır,
- Gelişmiş eğitim kaynaklarına erişimin sınırlılığı,
- Modern teknolojiye yönelik eğitim kurslarının azlığı,
- Akademik ve mesleki kuruluşlar arasındaki bağlantının zayıflığı (World Bank, 2022, s. 18),
- Gelişmiş muhasebe laboratuvarlarının geliştirilmesi için gerekli finansmanın eksikliği,
- Farklı üniversiteler arasında muhasebe eğitiminin standartlaştırılmasına yönelik net mevzuatın olmaması,
- Akademik eğitim ile işgücü piyasasının pratik ihtiyaçları arasındaki zayıf entegrasyon olarak sıralabilir. (World Bank, 2021, s. 39).

Muhasebe eğitim müfredatının karşılaştığı zorluklar olarak;

- Güncelleme ve Geliştirme Eksikliği: Müfredat, yapay zekâ, blockchain gibi modern teknik becerilere yeterince odaklanmamaktadır. Çevresel muhasebe ve sürdürülebilirlik gibi konular müfredatta yeterince yer almamaktadır (Uluslararası Standartların Muhasebe Eğitimine Etkisi, 2022: 14).
- Uygulamalı Eğitimin Eksikliği: Üniversitelerde teorik eğitime büyük ölçüde odaklanılmakta, uygulamalı eğitim ihmal edilmektedir (World Bank, 2022, s. 19). Öğrencilerin mezuniyet öncesi uygulamalı staj yapma fırsatları sınırlıdır.
- İş Piyasası İhtiyaçlarıyla Uyumsuzluk: Öğrencilerin öğrendikleri bilgiler ile iş gücü piyasasının ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Bu durum, mezunlar arasında işsizlik sorununa yol açmaktadır (Dar al-Fikr ve al-Arabi, 2021, s. 27).
- Disiplinler Arası Entegrasyon Eksikliği: Muhasebe ile veri analizi, finansal teknoloji ve risk yönetimi gibi diğer disiplinler arasındaki bağlantı yetersizdir (Dünya Bankası, 2021, s. 25).

2.3. Filistin Muhasebe Sistemi ile Uluslararası Muhasebe Standartları Arasındaki Entegrasyonda Karşılaşılan Zorluklar

Muhasebe ile uluslararası standartlar arasındaki entegrasyon, muhasebe sistemlerinin geliştirilmesinde önemli bir adımdır. Ancak bu entegrasyonu sağlamak kolay bir iş değildir. Ülkeler ve şirketler, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) veya Amerikan Muhasebe Standartları (US GAAP) gibi uluslararası standartları uygulamada birçok zorlukla karşılaşmaktadır (Nobes ve Parker, 2020, s. 23; IFRS Foundation 2022, s. 26).

Filistin’de uluslararası finansal raporlama standartlarının uygulanması, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlar arasında hukuki sınırlamalar, yeterli eğitim eksiklikleri ve uygulama maliyetleri bulunmaktadır (Tabbakh, 2020, s. 60).

Uluslararası standartların uygulanmasının birçok avantajı olsa da, bazı ülkelerde bu standartların uygulanması bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar şunlardır:

Tablo 9: Filistin Muhasebe Sistemine Uluslararası Standartların Uygulanmasında Karşılaşılan Zorluklar

Zorluk Türleri	Zorluk Nedenleri
Kültürel ve Yönetimsel Zorluklar	Bazı ülkeler, kültürel farklılıklar ve işletme yönetimindeki farklılıklar nedeniyle uluslararası standartları uygulamada zorluklar yaşayabilmektedir. Bazı ülkeler, yerel muhasebe sistemlerine dayalı olarak daha az gelişmiş veya farklı yapılar kullanmaktadır.
Hukuki ve Mevzuat Zorlukları	Uluslararası standartların uygulanması, yerel yasalarda büyük değişiklikler gerektirebilmektedir. Vergi veya muhasebe ile ilgili mevcut yasalar, bu standartlarla uyumlu hale getirilmelidir. Bazı durumlarda, bu değişikliklere karşı yerel hükümetler veya siyasi gruplardan direnç olabilir.
Teknik ve Eğitim Kaynaklarının Eksikliği	Uluslararası standartların uygulanması, gelişmiş muhasebe yazılımları ve muhasebecilerin özel eğitimleri gibi güçlü bir altyapı gerektirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bu teknik kaynaklar yetersiz olabilmekte, bu da standartların uygulanmasını zorlaştırabilmektedir.
Ekonomik Zorluklar:	Uluslararası standartların uygulanması, başlangıçta yüksek maliyetler gerektirebilmektedir. Yazılım güncellemeleri, personel eğitimi veya iç sistemlerin yeniden yapılandırılması bu duruma örnek gösterilebilir. Bu durum, küçük ve orta ölçekli işletmeler için zorluk oluşturmaktadır.
Ülkeler Arasında Hukuki ve Ekonomik Farklılıklar	Muhasebe ve uluslararası standartlar arasındaki entegrasyon, ülkeler arasındaki hukuki ve ekonomik farklılıklar nedeniyle engellenebilir. Bazı ülkeler, yerel yasaları ve mevcut muhasebe kuralları nedeniyle uluslararası standartları uygulamaya geçmekte zorlanabilmektedir.
Eğitilmiş Personel Eksikliği	Uluslararası standartların uygulanabilmesi için, bu standartları etkin bir şekilde kullanabilen eğitilmiş muhasebe personeline ihtiyaç vardır. Birçok ülkede, bu standartlar hakkında bilgi eksiklikleri ve eğitim yetersizlikleri bulunabilir.
Uluslararası Standartların Uygulanmasının Maliyetleri	Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için uluslararası standartları uygulamanın maliyetleri yüksek olabilir. Bu durum eğitim, altyapı güncellemeleri ve muhasebe sistemlerinin yenilenmesi gibi yüksek maliyetleri içermektedir.

Kaynak: Wolk & Dodd, 2016, s. 52-54; Al-Qawasmi, 2023, s. 22-23.

Uluslararası ve yerel muhasebe standartlarının uyumlaştırılmasında karşılaşılan zorluklar ise şunlardır:

- Uyum Sağlama Maliyetleri: IFRS ya da US GAAP’e geçiş, şirketler için büyük bir maliyet gerektirebilir, çünkü mevcut muhasebe uygulamalarının gözden geçirilmesi ve yeni sistemlere uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Hendriksen & Breda, 2013, s. 16).
- Yerel Kültür ve Hukuki Yapı: Bazı ülkeler, yerel muhasebe standartlarını değiştirmeye daha dirençli olabilir, çünkü bunlar ülkelerin iç yapısına ve hukuk sistemine daha iyi uyum sağlamaktadır (Hendriksen & Breda, 2013, s. 16).

Bu zorluklara rağmen, uluslararası muhasebe standartları şeffaflık, yabancı yatırımları çekme ve küresel finansal piyasalarda etkinlik açısından büyük fırsatlar sunmaktadır (Hendriksen & Breda, 2013, s.16).

Özetle muhasebe ve uluslararası standartlar arasındaki entegrasyon, muhasebe sistemlerinin etkinliğini artırmak ve finansal raporlamada şeffaflık sağlamak için temel bir adımdır. Filistin gibi gelişmekte olan ülkelerde karşılaşılan zorluklara rağmen, bu standartların uygulanması, şirketlerin küresel pazarlarda daha iyi rekabet etmelerini ve daha fazla yatırım çekmelerini sağlayacaktır. Eğitilmiş muhasebecilerin yetiştirilmesi ve yerel sistemlerin uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi için çabaların sürdürülmesi gerekmektedir (Hendriksen & Van Breda, 2013 s. 23).

3. FİLİSTİN MUHASEBE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLARA YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırma, Filistin muhasebe sisteminin karşı karşıya olduğu önemli zorlukları ve bu zorluklara karşı çözüm önerilerini ele almaktadır. Filistin muhasebe sisteminin karşılaştığı zorlukların tespiti ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi, Filistin ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmasını desteklemek ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmak için bir gerekliliktir.

3.1.1. Araştırmanın Problemi

Araştırma problemi, Filistin muhasebe sistemine ilişkin zorluklar ve yetersizlikler ile bu sistemin Filistin'deki kamu, özel ve kâr amacı gütmeyen kurumların performansı üzerindeki etkileridir.

Araştırma problemini ele almak için şu temel sorular sorulabilir.

- Filistin muhasebe sisteminin karşı karşıya olduğu temel zorluklara karşı çözüm önerileri nelerdir?
- Filistin muhasebe sistemi uluslararası muhasebe standartlarıyla nasıl uyum sağlayabilir?
- Muhasebe sistemindeki yetersizliklerin Filistin kurumlarının performansı üzerindeki etkileri nelerdir?

Ayrıca çalışmada alt boyutlar kapsamında aşağıdaki sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır.

- Filistin'de sık yaşanan ekonomik krizler (abluka, döviz kuru dalgalanmaları, enflasyon vb.) muhasebe sisteminin finansal raporlama doğruluğu ve zamanlaması üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?
- Dijital muhasebe yazılımlarının (QuickBooks, SAP, Xero vb.) benimsenme düzeyi, Filistin'deki kurumların finansal şeffaflık ve verimlilik hedeflerine ulaşmasına ne ölçüde katkı sağlamaktadır?
- Filistin'deki muhasebe eğitiminin mevcut müfredatı, yerel ve uluslararası iş gücü piyasasının taleplerini karşılamak için hangi alanlarda yetersiz kalmaktadır?
- Uluslararası Muhasebe ve Denetim Standartlarına (IFRS, ISAs) uyum sürecinde Filistin kurumlarının karşılaştığı başlıca yapısal ve teknik engeller nelerdir?
- Büyük veri analitiği ve iş zekâsı araçlarının (Power BI, Tableau) kullanımı, finansal karar alma süreçlerinin doğruluğunu ve hızını nasıl geliştirebilir?
- Profesyonel sertifikasyon programlarının (CPA, CMA) yaygınlaştırılması, Filistin muhasebe piyasasında insan kaynağının kalitesini hangi ölçüde artırabilir?
- Kurumsal yönetim uygulamalarının güçlendirilmesi, yatırımcı güveni ve sermaye çekme kapasitesi üzerinde nasıl bir rol oynamaktadır?

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın probleminden hareketle, Filistin muhasebe sisteminin farklı sektörlerdeki uygulamalarını kapsamlı bir şekilde analiz ederek ele alınması gerekmektedir. Araştırma, bu sistemi geliştirmek için pratik çözümler sunmayı ve Filistin kurumlarının hem yerel hem de uluslararası düzeyde rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir. Buradan hareketle çalışmanın temel amacı, Filistin muhasebe sistemini analiz etmek, zayıf yönlerini belirlemek ve uluslararası standartlarla uyum sağlanmasını destekleyecek çözümler önermektir. Çalışmanın alt amaçları ise;

- Muhasebe süreçlerine modern teknolojik sistemlerin entegrasyonunun nasıl yapılacağını incelemek,
- Dijital dönüşümün muhasebe süreçlerinin hızını ve doğruluğunu artırmadaki rolünü araştırmaktır.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Filistin muhasebe sisteminin incelenmesi ve karşılaştığı zorluklar ve uluslararası muhasebe sistemi ile entegrasyonda yaşanan sıkıntıların incelenmesi sistemin geliştirilmesi açısından önemlidir. Filistin muhasebe sistemi iyileştirilmesi ise Filistin kurumlarının ekonomik krizlere karşı direnç göstermesi açısından önemlidir. Muhasebe sistemindeki iyileştirmeler, Filistin kurumlarına olan yatırımcı güvenini ve uluslararası ortakların desteğini artırabilecektir. Etkili bir muhasebe sistemi, kaynakların daha iyi yönetilmesine ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlayabilecektir. Ayrıca Filistin kurumlarının performansını iyileştirerek ekonomik büyümeye destek sağlayabilecektir.

3.1.4. Araştırma Yöntemi

Araştırma da Filistin muhasebe sisteminin mevcut durumu için SWOT analizi yapılacaktır. Ayrıca literatürden hareketle Filistin muhasebe sisteminin karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri mevcut literatürden yola çıkarak durum analizi yapılacaktır. Bu sayede Filistin muhasebe sistemini mevcut haliyle tanımlanması sağlanacaktır.

3.1.5. Araştırmanın Sınırlılığı

Çalışma yalnızca Filistin muhasebe sisteminin analizine odaklanmaktadır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise Filistinli şirketlere ait finansal verilere ulaşamamasıdır. Filistin borsasında işlem gören şirketlerin mali tabloları genel olarak kamuya açık değildir; ancak bankaların mali tablolarına faaliyet raporları üzerinden ulaşılabilir. Bu nedenle Filistin'deki şirketler ile Türkiye'deki şirketler arasında sayısal bir analiz yapılamamıştır. Bu nedenle çalışma literatür analizi ile sınırlı kalmaktadır.

3.2. Bulgular

Filistin muhasebe sisteminin karşı karşıya olduğu temel zorluklar siyasi belirsizlik (İsrail işgali), ekonomik baskılar (enflasyon, döviz dalgalanmaları), teknolojik altyapı eksikliği, nitelikli insan kaynağı yetersizliği ve güncel olmayan mevzuat gibi çok boyutlu zorluklardır. Filistin muhasebe sistemi uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumda karşılaştığı zorluklar, Filistin muhasebe eğitiminin karşılaştığı zorluklar olmak üzere mevcut birçok zorluk tespit edilmiştir. Bu zorluklara yönelik çözüm önerileri literatürden hareketle geliştirilmiş ve ardından Filistin muhasebe sistemine yönelik SWOT analizi yapılmıştır.

3.2.1. Filistin Muhasebe Sisteminde Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Filistin muhasebe sistemi, yasal, ekonomik, teknolojik, politik, kültürel ve insan kaynakları zorluklarıyla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, sistemin uluslararası standartlarla entegrasyonunu, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini ve ekonomik sürdürülebilirliği sağlama kabiliyetini önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Ayrıca, güncelliğini yitirmiş eğitim müfredatları ve yetersiz teknolojik altyapı, bu sorunları daha da kötüleştirmektedir. Bu bağlamda, mevcut engelleri aşmak ve Filistin muhasebe sistemini iyileştirmek için çok yönlü çözümler gerçekleştirilmelidir. Bu çözümler yapısal iyileştirmelerin ötesine geçerek yasal, eğitimsel, teknolojik ve kültürel dönüşümü de içermektedir. Bu durum muhasebe sisteminin sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını ve uluslararası standartlara uyumunu artırmasını sağlayacaktır.

3.2.1.1. Teknolojik Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Filistin muhasebe sisteminin verimliliğini ve uluslararası standartlara entegrasyonunu engelleyen önemli engellerden biri de dijital altyapının zayıflığı ve teknolojik kapasitenin yetersizliğidir. Teknolojik imkanların sınırlı olması, muhasebe süreçlerinin manuel yöntemlere bağımlı kalmasına ve veri güvenliğinin zayıf olmasına neden olmaktadır (Omar vd., 2024, s. 1-5). Bu nedenle dijital dönüşüm ve teknolojik kapasitenin artırılması, sürdürülebilir ve etkin bir muhasebe sistemi için kaçınılmazdır.

Bu kapsamda önerilen çözüm yolları şu şekildedir:

- Teknolojik Altyapının İyileştirilmesi: İnternet ağlarının, elektrik altyapısının ve kurumlara modern cihazların sağlanması için yatırım yapılması (World Bank, 2021, s. 36).
- Altyapı geliştirme konusunda uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılması (Filistin Telekomünikasyon Bakanlığı, 2023, s. 15).
- Teknolojik sistemlerini güncelleyen şirketlere vergi teşvikleri sunulması (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 70).
- Kırsal bölgelerde internet bağlantısını iyileştirmek için ulusal bir proje başlatılması, bu da kurumların bulut tabanlı sistemleri kullanmasına olanak tanınması (UNDP, 2020, s. 30).
- Çalışanlara Teknik Eğitim Sağlanması: Muhasebe alanında çalışanların modern sistemleri kullanma becerilerini artırmak için eğitim programları düzenlenmesi (Yeminli Mali Müşavirler Odası, 2022, s. 24).
- Üniversiteler ve eğitim kurumlarıyla işbirliği yaparak özel eğitim kurslarının açılması. Bu sayede daha küçük topluluklara eğitim verilebilmesi (İllez & Uzay, 2022, s. 60).
- Çalışanları CPA gibi uluslararası muhasebe sertifikaları almaya teşvik edilmesi (Palestinian Association of Accountants & Auditors, 2023, s. 40).
- Muhasebe Personeline Dijital Yeterlilik Eğitimleri Verilmesi: Örneğin muhasebecilere yönelik QuickBooks programı hakkında yoğun bir eğitim düzenlenmesi (Intuit, 2019, s. 16).
- Ulusal Muhasebe Dijitalizasyon Stratejisinin Geliştirilmesi
- Siber Güvenlik Altyapısının Güçlendirilmesi
- Üniversitelerde Dijital Muhasebe Laboratuvarlarının Kurulması

3.2.1.2. Ekonomik Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Ekonomik Zorlukların Üstesinden Gelmek İçin Önerilen Stratejiler;

- Kayıt Dışı Ekonominin Denetiminin Güçlendirilmesi: Kayıt dışı ekonomik faaliyetleri finansal sisteme dâhil etmek için farkındalık programları ve vergi teşvikleri uygulanmalıdır (United Nations Development Programme, 2020, s. 23; Transparency International, 2021, s. 16; World Bank, 2021, s. 17; Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 60).
- Finansman Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi: Tarım ve sanayi gibi yerel üretim sektörlerini geliştirerek dış yardımlara bağımlılığı azaltmak gerekmektedir (World Bank, 2021, s. 18).
- Muhasebe Teknolojilerine Yatırım: Dijital muhasebe sistemlerini uygulayarak mali verimliliği artırmak ve operasyonel maliyetleri azaltmak (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 62).
- Kriz Yönetiminin İyileştirilmesi: Ekonomik kriz dönemlerinde kurumlara destek sağlamak için bir acil durum mali fonu oluşturmak (UNDP, 2020, s. 25). Çözüm önerisi: Küçük ve orta ölçekli işletme sahiplerinin mali verilerini muhasebe sistemine dâhil etmeleri için eğitim programları oluşturulması (Transparency International, 2021, s. 17).
- Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliğinin Güçlendirilmesi: Dünya Bankası gibi kuruluşlarla iş birliği yaparak kurumsal kapasite geliştirme ve yerel muhasebe sistemlerini iyileştirme çalışmaları yapılması (World Bank, 2021, s. 21)
- Mali Politikaların Reformu: Yerel yatırımları teşvik eden ve ekonomik krizlerin etkisini azaltan mali politikalar geliştirilmesi (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 68).

Özetle, Filistin muhasebe sistemini etkileyen ekonomik zorluklar, mali verimlilik ve sürdürülebilirlik önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. Ancak kapsamlı ekonomik politikaların geliştirilmesi, kriz yönetiminin iyileştirilmesi ve finansal denetimlerin güçlendirilmesiyle bu zorlukların üstesinden gelinebilir. Hükümet, özel sektör ve uluslararası kuruluşlar arasındaki ortak çalışma, Filistin'in kalkınma ihtiyaçlarını karşılayan güçlü ve sürdürülebilir bir muhasebe sistemi oluşturmanın anahtarıdır (UNDP, 2020, s. 30).

3.2.1.3. Siyasi Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Filistin muhasebe sisteminin kurumsal gelişimi, büyük ölçüde işgal koşullarının yarattığı siyasi kısıtlamalar, sınır geçişlerindeki belirsizlikler ve dış ticaret engelleri nedeniyle sektöye uğramaktadır (UNCTAD, 2023a, s. 17).

- Batı Şeria ile Gazze Şeridi farklı siyasi ve idari yapılar tarafından yönetilmesine rağmen, mali ve muhasebe sistemi her iki bölgede de aynıdır. Bu durum, iç bölünmeye rağmen muhasebe uygulamalarında bir standart bulunduğunu göstermektedir. (World Bank, 2019, s. 28).
- Uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılarak şeffaflık artırılmalı ve muhasebe alanında kurumsal kapasiteler geliştirilmelidir (Transparency International, 2021, s. 18).
- İsrail'e ekonomik bağımlılığı azaltacak yerel ekonomik sektörlerin geliştirilmesi, muhasebe sistemine daha fazla bağımsızlık sağlayacaktır (World Bank, 2021, s. 22).
- Hareket ve ithalat kısıtlamalarını aşmak için bulut tabanlı muhasebe sistemlerinin uygulanması önerilmektedir (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022: 70).

Siyasi zorluklar, Filistin'de bağımsız ve etkili bir muhasebe sistemi geliştirilmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte, yerel işbirliği, uluslararası destekten yararlanma ve yenilikçi stratejiler geliştirme yoluyla bu zorlukların üstesinden gelinebilir. Bu sayede, muhasebe sistemi mevcut siyasi koşullara uyum sağlayabilir ve Filistin ekonomisinin ihtiyaçlarını karşılayabilir (World Bank, 2019, s. 30).

3.2.1.4. Sosyal ve Kültürel Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Filistin'de sürdürülebilir ve şeffaf bir muhasebe yapısının yerleşebilmesi yalnızca teknik ya da hukuki reformlarla sınırlı değildir; toplumun mali okuryazarlık, şeffaflık kültürü ve hesap verebilirlik ilkeleri konusunda bilinçlenmesi de zorunludur. Düşük mali okuryazarlık ve geleneksel kayıt-dışılık eğilimleri standartlara uyumu zorlaştırmakta, finansal verilerin kalitesini sınırlamaktadır (AFI, 2024, s. 4).

- Mali okuryazarlığın eğitim müfredatına entegrasyonu İlköğretimden itibaren "temel muhasebe ve bütçe yönetimi" modülleri vatandaşlık derslerine eklenmeli; ders içerikleri çizgi film, mobil oyun ve etkileşimli uygulamalarla desteklenmelidir.
- Toplum tabanlı finans atölyeleri ve mobil birimler: Cami, gençlik kulübü ve kadın merkezlerinde aylık "Hesabımı Biliyorum" atölyeleri düzenlenmeli, kırsal bölgelerde ise mobil finans laboratuvarları (minibüs içinde dizüstü bilgisayar ve internet set-up) ulaştırılmalıdır.
- Kültürel miras ile şeffaflık değerlerinin bağdaştırılması: Yerel anlatı ustaları ve toplum tiyatroları üzerinden tarihî "vakıf muhasebesi" uygulamaları canlandırılarak hesap verebilirliğin geleneksel bir erdem olduğu vurgulanmalıdır (UNESCO, 2023a, s. 9). Restorasyon projelerinde harcama panoları ve halka açık finans raporları sergilenerek şeffaflığın somut örnekleri gösterilmelidir (UNESCO, 2023b, s. 11).
- Medya ve sosyal medya kampanyaları: Ulusal TV ve podcast kanallarında aylık "Para ve Miras" programı başlatılarak genç muhasebeciler, kültür uzmanları ve dijital içerik üreticileriyle interaktif oturumlar düzenlenmelidir. Kısa "reels" ve mikro-videolar, genç kitleyi davranışa teşvik edecek açık çağrılar içermelidir (Frontiers in Behavioral Economics, 2025, s. 7).
- Finansal okuryazarlık sertifikası ve gönüllü ağları: Üniversitelerde "Financial Literacy Ambassador" programı kurularak sertifika alan öğrenciler liselerde gönüllü seminerler vermeye teşvik edilmeli; araştırmalar bu yaklaşımın okuryazarlık oranlarını %10-15 artırdığını göstermektedir (Hebron University, 2025, s. 42).
- Toplumsal cinsiyet duyarlı programlar: Kadın kooperatifleri için mikro-finans ve muhasebe eğitim paketleri geliştirilmeli; mobil cüzdan kullanımı ve e-ticaret becerileri özellikle kadın girişimciler arasında yaygınlaştırılmalıdır (GSMA, 2022, s. 8). UNESCO ve UNICEF'in kültürel miras projelerinde uygulanan kadın katılım modelleri finans eğitim modüllerine entegre edilerek çifte fayda sağlanmalıdır (UNESCO, 2023a, s. 13).

Müfredat entegrasyonu, toplum tabanlı atölyeler, kültürel miras odaklı şeffaflık uygulamaları, medya kampanyaları, gönüllü ağları ve toplumsal cinsiyet hassasiyetini içeren bütünsel bir strateji, Filistin'de mali kültürü güçlendirerek muhasebe sistemine yönelik taban desteğini genişletecek ve kayıt-dışılıkla mücadelede kalıcı davranış değişikliği yaratacaktır.

3.2.1.5. İnsan Kaynakları Üzerinde Karşılaşılan Zorluklara Yönelik Çözüm Önerileri

Filistin muhasebe sisteminin etkinliğini sınırlayan temel eksiklerden biri, nitelikli muhasebe ve denetim uzmanı sayısının yetersizliğidir. Üniversite mezunları çoğunlukla teorik temelde kalmakta; sektörün talep ettiği IFRS uzmanlığı, dijital muhasebe yazılımları, büyük veri analitiği ve kurumsal risk yönetimi konularında yetkinlik açığı oluşmaktadır. Aşağıda yer alan çözümler, hem nitelik hem de nicelik açısından insan kaynağını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

- Ulusal Uzmanlık Haritası ve İhtiyaç Analizi: Maliye Bakanlığı ve Filistin Yeminli Mali Müşavirler Derneği, ülke genelinde mesleki yetkinlik haritası çıkararak hangi bölgede hangi uzmanlık alanında açık bulunduğunu yıllık raporla duyurmalıdır.
- Uygulamalı Modüler Lisans Programları: Üniversitelerde dört yıllık programlara ek olarak IFRS, denetim, veri analitiği ve FinTech modülleri içeren uygulamalı “yoğun dönem” paketleri oluşturulmalıdır. Türkiye’de benzer hibrit programların mezun istihdamını %18 artırdığı raporlanmıştır (OECD, 2022, s. 31).
- Zorunlu Staj ve Mentorluk Sistemi: Lisansın 3. sınıfından itibaren her öğrenci sektörel mentora atanmalı; en az 320 saat denetim veya muhasebe yazılımı stajını tamamlamayan öğrenci mezun olamamalıdır (ACCA, 2023, s. 6).
- CPA/CMA ve ACCA Sertifikasyon Teşvikleri: Devlet destekli sınav bursları, düşük faizli eğitim kredileri ve çalışma izni kolaylığı sağlanarak uluslararası sertifika sayısı kısa vadede iki katına çıkarılmalıdır. Jordan Enterprise Development Corporation’ın benzer teşviki, beş yılda sertifikalı uzman sayısını %90 artırmıştır (PwC, 2022, s. 14).
- Sürekli Mesleki Gelişim (CPD) Platformu: PMA, çevrim içi CPD portalı kurarak muhasebe ve denetim profesyonellerine yılda en az 40 saat güncel eğitim sunmalı; ERP, bulut muhasebe ve siber güvenlik modülleri öncelikli olmalıdır (Kaspersky, 2022a, s. 9).
- Dijital Öğrenme ve Mikro-Akreditasyonlar: Blockchain tabanlı mikro-akreditasyon sistemleriyle (ör. IBM Digital Credentials) kurs tamamlama rozetleri verilmeli; işverenlerin bu rozetleri e-CV’lerde tanınması teşvik edilmelidir (UNESCO, 2024, s. 7).
- Diaspora Uzman Seferberliği: Filistin diasporasında çalışan üst düzey denetçiler için tersine mentorluk programı (online masterclass) başlatılmalı; üç ayda bir “diaspora bootcamp” düzenlenerek yerel ekiplerle vaka analizi yapılmalıdır (PDN, 2022, s. 4).
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kapsayıcılık: Kadınların muhasebe alanına erişimini desteklemek üzere kreş desteği, yarı zamanlı sertifika kursları ve “kadın mentorluk ağları” kurulmalıdır. Araştırmalar, bu tür programların kadın mezun istihdamını %15 yükselttiğini göstermektedir (GSMA, 2022, s. 10).

Ulusal ihtiyaç analizi, modüler uygulamalı programlar, zorunlu staj-mentorluk, uluslararası sertifika teşvikleri, sürekli mesleki gelişim platformu, dijital mikro-akreditasyon, diaspora seferberliği ve toplumsal cinsiyet duyarlı yaklaşımlar; Filistin muhasebe sektöründe uzman sayısını artıracak, yetkinlik seviyesini yükseltecek ve küresel standartlarla uyumu hızlandıracaktır.

3.2.2. Filistin ve Türkiye’deki CPA ve CMA Eğitiminin Tasarımı

Uluslararası kabul gören Certified Public Accountant (CPA) ve Certified Management Accountant (CMA) programlarının Filistin’e nasıl aktarılabilirliği ayrıntılı biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. İlk olarak Türkiye’deki mevcut uygulama modelleri incelenmiş, ardından Filistin bağlamına uyarlanmış bir müfredat ve uygulanabilir işleyiş modeli geliştirilmiştir.

Tablo 10: Türkiye’de CPA/CMA Eğitim Modelleri ve Filistin’e Aktarım Stratejisi

Model	Türkiye’de Uygulama	Filistin’e Aktarım Stratejisi
Hafta Sonu Yüz Yüze	İstanbul’da Kaplan–Becker iş birliği ile 8–9 aylık hızlandırılmış program; 120 saat sınıf dersi + 60 saat soru çözümü (Kaplan, 2024, s. 12).	Ramallah ve Gazze’de iki merkez; Türk eğitmen + yerel yardımcı eğitmen. Ders içeriği İngilizce, özet materyaller Arapça.
Canlı Çevrim-İçi Ders	BECKER “LiveOnline” - haftada 3 akşam, interaktif pano ve anlık sınav simülasyonu (Becker, 2023, s. 8).	Zoom + Moodle entegrasyonu; kayıtlı oturumların düşük bant genişlikli sürümü. Katılımcılar çevrim-dışı PDF soru bankasına da erişim.
Kendin Çalış (On-Demand)	Gleim & Surgent; mobil uygulama, uyarlanabilir test bankası (Gleim, 2023: 45).	Filistin’de internet kesintilerine karşı “offline player” ve USB bellek dağıtımı.
Üniversite Entegre Program	Marmara Üniversitesi Finans Mükemmeliyet Merkezi’nde seçmeli ders paketi (SPK, 2023, s. 27).	Al-Quds Open University’de lisans 4. sınıfa “CPA/CMA Prep” modülü eklenmesi; ders kredisi kabul edilmesi ve mezuniyete sayılması.

Tablo 11: Önerilen Filistin CPA/CMA Müfredatı

Modül	Saat	Kazanım	Değerlendirme
CPA CORE – AUD	90	Denetim standardı, etik kod	2 ara sınav + 1 kapsamlı deneme (NASBA, 2024, s. 66).
CPA CORE – FAR	110	Finansal raporlama, IFRS/US GAAP	Proje ödevi: IFRS ile tam set tablo hazırlanması.
CPA CORE – REG	90	Vergi ve hukuk temelleri	Çoktan seçmeli sınav, açık kitap vaka analizi.
CPA DISCIPLINE – BAR	70	İş analitiği ve raporlama	Tableau/Power BI ile dashboard tasarımı.
CMA PART 1	110	Finansal planlama, mali analiz	Gözetimli çevrim-içi test + Excel modelleme.
CMA PART 2	110	Stratejik finans yönetimi	Grup sunumu: Sermaye bütçeleme vakası.
Deneme Sınav Kampı	60	Sınav dayanıklılığı, zaman yönetimi	4 tam oturum simülasyonu.
Mesleki Etik ve Siber Güvenlik	20	IFAC etik kuralları, veri koruma	Online quiz + tartışma forumu.

Toplam = 660 saat (CPA = 360, CMA = 220, Destek = 80).

Eğitim dili İngilizce; kavramsal özetler Arapça veya İngilizce olması gerekmektedir. Ders materyali Becker & Wiley kitleri üzerinden sağlanabilir (Wiley, 2024, s. 21).

3.2.2.1. Filistin Muhasebe Sistemine İlişkin Swot Analizi

Filistin muhasebe sistemi, mevcut yapısı itibarıyla birçok avantaj ve dezavantaj barındırmakta; aynı zamanda gelecekteki gelişmelere açık fırsatlar ve çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Aşağıda, bu sistemin güçlü ve zayıf yönleri ile birlikte fırsatları ve tehditlerine yönelik SWOT analizi sunulmuştur.

Güçlü Yönler:

Uluslararası Standartlara Uyum Çabası: Filistin'de birçok kurum, IFRS gibi uluslararası finansal raporlama standartlarını benimsemeye başlamıştır (İllez & Uzay, 2022, s. 44).

Dijital Dönüşüm Farkındalığı: Son yıllarda dijital muhasebe sistemlerinin kullanımına yönelik farkındalık artmaktadır (Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü, 2020, s. 25).

Genç ve Eğitimli İş Gücü Potansiyeli: Üniversitelerden mezun olan muhasebe öğrencilerinin sayısı artmakta ve yeni nesil yazılımlara daha hâkim olmaktadır.

Zayıf Yönler (Weaknesses):

Finansal Verilere Erişimde Kısıtlılık: Halka açık şirketlerin çoğu mali tablolarını yayınlamamakta, bu da şeffaflığı azaltmaktadır (Palestine Exchange, 2023, s. 9).

Big Four Denetim Firmalarının Etkin Olmaması: Filistin'de faaliyet gösteren büyük denetim firmalarının yerel şirketleri denetlememesi, denetim kalitesinde standardizasyonu engellemektedir (İllez & Uzay, 2022, s. 47).

Zayıf Teknolojik Altyapı: Altyapı eksiklikleri ve dijital araçlara sınırlı erişim, sistemin modernleşmesini yavaşlatmaktadır (Filistin Telekomünikasyon Bakanlığı, 2023, s.11).

Kurumsal Yönetim Eksiklikleri: Kurumsal yönetim ilkeleri mevzuatta yer alsa da uygulamada yeterince etkin değildir (World Bank, 2021, s. 39).

Fırsatlar:

Uluslararası Yardım ve İşbirliği Potansiyeli: Dünya Bankası ve UNDP gibi kurumlarla yapılabilecek projeler, sistemin güçlenmesine katkı sağlayabilir (UNDP, 2020, s. 30).

Bulut Tabanlı Muhasebe Sistemleri: Cloud teknolojileri, düşük maliyetli çözümler sunarak küçük işletmelerin erişimini kolaylaştırmaktadır (Orji, & David, 2024, s. 17).

Dijital Eğitim Programlarının Yaygınlaşması: Üniversiteler ve meslek birlikleri, muhasebe alanında dijital yetkinlikleri artırmaya yönelik eğitimler sunmaktadır.

Tehditler:

Siyasi ve Ekonomik İstikrarsızlık: İşgal ve iç siyasal problemler, ekonomik istikrarı ve yabancı yatırımcı güvenini olumsuz etkilemektedir.

Yasal ve Mevzuat Belirsizlikleri: Sık sık değişen düzenlemeler, şirketlerin uzun vadeli planlama yapmalarını zorlaştırmaktadır (Filistin Maliye Bakanlığı, 2022, s. 70).

Düşük Yatırımcı Güveni: Mali raporlama eksiklikleri ve denetim zayıflığı, hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar nezdinde güven sorunlarına yol açmaktadır.

4. SONUÇ

Çalışmanın sonucunda Filistin'deki muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla entegrasyonu konusu, doğrudan Filistin ekonomisinin temel yapısını etkileyen hayati bir mesele olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla entegrasyonu yalnızca teknik bir adım değil, aynı zamanda hükümet, akademik ve mesleki kurumlar arasındaki koordinasyonu gerektiren stratejik bir adımdır. Bu entegrasyon, Filistin finansal sisteminin küresel değişimlere uyum sağlama ve hızlı ekonomik gelişmelere ayak uydurma yeteneğini yansıtarak şeffaflığı artırmakta ve mali raporların güvenilirliğini yükseltmektedir.

Filistin'de sık yaşanan ekonomik krizler Döviz dalgalanmaları ve enflasyon, finansal raporlarda belirsizlik ve gecikmelere yol açmaktadır. Bu durum finansal analizlerin sağlıklı yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Filistin muhasebe sisteminin karşılaştığı zorluklar için Filistin muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla uyum sağlama sürecinde karşılaştığı zorluklara dikkat çekilmiştir. Bu zorluklar, özellikle birçok kurumda teknik altyapının yetersizliği ve uluslararası standartları etkili bir şekilde kullanabilen eğitimli insan kaynağının eksikliğini içermektedir. Ayrıca, Filistin'deki

finansal sektörü düzenleyen yasal çerçevenin eksikliği, uluslararası muhasebe standartlarına entegrasyonu engelleyen önemli bir faktördür. Filistin'deki üniversitelerin mevcut müfredatlarının küresel gereksinimleri yansıtmadığı ve bu eksikliğin giderilmesi gerektiği anlaşılmaktadır (World Bank, 2022, s. 15; Illeez & Uzay, 2022, s. 150).

Filistin muhasebe sisteminin karşılaştığı zorluklara rağmen, çalışmada Filistin muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi için büyük fırsatların bulunduğu da vurgulanmaktadır. Bu fırsatların başında, Filistin'deki kurumların dijital dönüşüm süreçlerine yatırım yapmaları yer almaktadır. Dijital muhasebe sistemlerinin uygulanması, verimliliği artırabilir, şeffaflığı iyileştirebilir ve finansal verilerin doğruluğunu arttırabilecektir. Ayrıca, Filistin'deki üniversiteler ile uluslararası muhasebe organizasyonları (IFAC ve IASB gibi) arasında işbirliğinin artması durumunda, Filistin'in akademik kurumları küresel gelişmeleri takip edebilecek ve bu alandaki en iyi uygulamaları benimseyebilecektir (Deloitte Consulting Group, 2022, s. 19; Gupta & Kohli, 2022, s. 60).

Bu çalışmanın bulgularına dayanarak, Filistin muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla entegrasyonunu destekleyecek bazı öneriler sunulmuştur:

- Muhasebe Mevzuatlarının Güncellenmesi: Muhasebe mevzuatlarının, uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesi ve finansal sektörün şeffaflık ve güvenilirliğini sağlayan güncel yasaların benimsenmesi gerekmektedir. Filistin'deki yasal çerçeve, muhasebe ve denetim yasalarının güncellenmesi için bir reform sürecini gerektirmektedir.
- Eğitim ve Eğitim Programlarının Geliştirilmesi: Filistin üniversitelerindeki müfredatların uluslararası muhasebe standartlarını derinlemesine ve özel olarak kapsayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Ayrıca, muhasebeciler ve sektördeki profesyoneller için uluslararası standartlarla uyumlu eğitim programları sunulmalıdır.
- Uluslararası Kurumlarla İşbirliğinin Artırılması: Filistin'in muhasebe ve denetim organizasyonları (örneğin Filistin Muhasebeciler ve Denetçiler Birliği) ile uluslararası kuruluşlar (IFAC ve IASB gibi) arasında iş birliği güçlendirilmeli, bu sayede Filistinli muhasebeciler en iyi uygulamalara ve gelişen global eğilimlere erişim sağlayabilir.
- Dijital Dönüşümün Teşvik Edilmesi: Filistin kurumlarının dijital muhasebe sistemlerine geçişini hızlandırması, verimliliği artırabilir, insan hatalarını azaltabilir ve raporlama süreçlerini hızlandırabilir. Ayrıca, dijital platformlar aracılığıyla mali raporların daha şeffaf ve erişilebilir hale gelmesi sağlanabilir.
- Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğin Artırılması: Filistin'deki kurumların, mali raporlamada şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamak için güçlü denetim mekanizmalarını ve uluslararası muhasebe standartlarını uygulamaları gerekmektedir. Bu da finansal raporlamanın güvenilirliğini arttıracak ve yerli-yabancı yatırımcılar için güven ortamı yaratacaktır.

Bu çalışmada ele alınan zorluklar ve fırsatlar göz önünde bulundurulduğunda, Filistin muhasebe sisteminin uluslararası standartlarla entegrasyonunun büyük bir potansiyel taşıdığı ortaya çıkmaktadır (IFRS Foundation, 2023, s. 12). Bu potansiyel, önerilen stratejiler ve eylem planları uygulamaya konulduğunda somut hale gelecektir (Deloitte Consulting Group, 2022, s. 20). Filistin hükümeti, akademik kurumlar ve mesleki organizasyonlar, gerekli reformları gerçekleştirdiğinde ve uygun eğitim ile dijital altyapıyı sağladığında, Filistin muhasebe sistemi büyük bir dönüşüm yaşayacaktır (IAASB, 2024, s. 8).

Uluslararası muhasebe standartları ile entegrasyon, sadece Filistin'in finansal sisteminin iyileştirilmesi için değil, aynı zamanda küresel finansal sisteme entegre olma yolunda önemli bir adımdır. Bu entegrasyon, Filistin ekonomisinin dünya çapında daha fazla tanınmasını sağlayacak, yatırımcı güvenini arttıracak ve yerli-yabancı yatırımları çekmek için temel bir faktör olacaktır. Uluslararası muhasebe standartları ile entegrasyon süreci, yalnızca teknik bir reform değil, Filistin ekonomisinin gelecekteki büyümesi için önemli bir stratejik adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bazı ülkelerde, finansal raporlama çok daha ayrıntılı olabilir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde nakit akış raporları, finansal faaliyetlerle ilgili çok daha fazla ayrıntı içermektedir. Filistin'de ise nakit akış raporları genellikle daha basit tutulmakta ve yurt dışı hesaplarla ilgili daha az detay bulunmaktadır. Örneğin Filistin'deki bir şirket, nakit akış raporunda, dış hesaplarla yapılan işlemler hakkında çok fazla detay veremeyebilir çünkü yurt dışı bankacılık işlemleri kısıtlıdır.

Filistin'deki kurumların finansal şeffaflık ve verimlilik hedeflerinde dijital muhasebe yazılımlarının kullanımı sınırlıdır. Etkin dijitalleşme, şeffaflık ve verimlilik sağlar ancak altyapı ve eğitim eksiklikleri süreci yavaşlatmaktadır.

Filistin'deki muhasebe eğitiminin mevcut müfredatı dijital muhasebe, büyük veri ve iş zekâsı gibi çağdaş konuları yeterince kapsamamaktadır. Bu durum, mezunların piyasa beklentilerini karşılamasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle eğitim müfredatının güncellenmesi, dijital yazılımların yaygınlaştırılması, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada Filistin muhasebe eğitimine yönelik bir SWOT analizi yapılarak olması gereken müfredat önerisi verilmiştir.

Filistin muhasebe sisteminin geliştirilmesine yönelik olası çözüm olarak da yasal reform, teknolojik altyapı yatırımları, eğitim programlarının güncellenmesi ve uluslararası iş birliği ile sistemin etkinliği artırılması önerilmektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarlar bu çalışmaya eşit düzeyde katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Al-Hayek, K., & Abu-Rumman, G. (2017). Evaluation of environmental pollution from olive-mill wastewater. *Environmental Science and Pollution Research*, 26(4), 2537–2540.
- Al-Qawasmı, M. (2023). *Financial transparency and accountability in Palestinian institutions* (1st ed.). Ramallah: Birzeit University Press.
- Alliance for Financial Inclusion. (2025). *2024 AFI Annual Report*. Kuala Lumpur: Alliance for Financial Inclusion. (Approved May 30, 2025; to be ratified September 3, 2025).
- Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). (2022). *Corporate treasury and FX risk in emerging markets*. London: ACCA.
- Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). (2023a). *Digital horizons: Technology, innovation and the future of accounting*. London: ACCA.
- Association of Chartered Certified Accountants (ACCA). (2023b). *Professional insights: The future of accountancy education*. London: ACCA.
- Badawı, & Abdul Rahman, A. R. (1987). *Accounting for zakah: A conceptual framework for Islamic corporations*. Jeddah, Saudi Arabia: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
- Becker Professional Education. (2023, 8 May). *Live online CPA program brochure*. Retrieved from: https://www.becker.com/sites/default/files/2023-01/Becker_Student_Catalog_All_Programs_01_11_2023.pdf
- Dar al-Fıkr ve al-Arabi. (2021). *Finansal yönetim ve muhasebe sistemleri üzerine Arap dünyasında bir inceleme*. Kahire: Dar al-Fıkr ve al-Arabi Yayınları.
- Darwish, M. (2025, 3 May). *Financial literacy and investment decision: an empirical study from the palestine stock exchange*. Retrieved from: <https://doi.org/10.3389/finbhe.2025.1444022>
- Deloitte Consulting Group. (2022, 4 April). *Digital transformation in Turkish SMEs: 2022 outlook*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/359431229_Digital_Transformation_Digital_Maturity_Model_for_Turkish_Businesses
- Deloitte Insights. (2022, 6 March). *2022 global marketing trends: Thriving through customer centricity*. Retrieved from: https://www.deloitte.com/content/dam/insights/articles/2022/us164635_2022_gmt-trend5/di-trust.pdf
- Dünya Bankası. (2021). *World development report 2021: Data for better lives*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1619-4>
- Filistin Maliye Bakanlığı. (2022, 15 April). *Fiscal operations – Annual statistical tables 2022*. Retrieved from: <https://www.pma.ps/Portals/0/Users/002/02/2/Publications/English/Annual%20Reports/PMA%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202022.pdf>
- Filistin Telekomünikasyon Bakanlığı. (2023). *Filistin’de dijital altyapı ve telekomünikasyon sektörü raporu*. Ramallah: Filistin Telekomünikasyon Bakanlığı Yayınları.
- GSMA. (2022). *State of the industry report on mobile money*. Retrieved from: https://www.gsma.com/sotir/wp-content/uploads/2022/03/GSMA_State_of_the_Industry_2022_English.pdf
- Hebron University. (2025). *The impact of financial literacy on financial inclusion in Palestine* (Unpublished Master’s Thesis). Hebron University, Hebron.
- Hendriksen, E. S., & van Breda, M. F. (2013). *Accounting theory* (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- IFRS Foundation. (2022, 10 April). *IFRS Foundation annual report 2022*. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/about-us/funding/2022/ifrs-foundation-annual-report-2022.pdf>
- İllez, H., & Uzay, Ş. (2022). Quality of the accounting profession in accordance with international standards: A survey on accounting professionals in Turkey. *Journal of Business Academy*, 3(2), 145–160.
- Institute of Management Accountants (IMA). (2023, 12 May). *CMA certification handbook 2023*. Retrieved from: <https://www.imanet.org/ima-certifications/cma-certification/cma-handbook>
- Institute of Sworn Certified Public Accountants. (2020, 12 July). *Professional ethics and audit quality: Transparency report 2020*. Retrieved from: <https://www.pwc.com/im/en/publications/assets/Transparency%20Report%202020.pdf>
- Institute of Sworn Certified Public Accountants. (2023, 6 May). *Transparency report 2023* [Transparency report]. Retrieved from: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/tr/pdf/2024/09/KPMG-T%C3%BCrkive-Transparency-Report-2023.pdf>
- Kaspersky Lab. (2022a, 1 May). *Cybersecurity for financial services*. Retrieved from: <https://www.kaspersky.com/>

- Kaspersky Lab. (2022b, 8 April). *Cyber-security skills framework for financial professionals*. Retrieved from: <https://www.kaspersky.com/>
- Omar, F., Ashour, L., Khattab, A. R., & Abu Hamdan, T. (2024). *Accounting challenges in Palestine: A structural analysis*. Birzeit: Ramallah University Press.
- Omar, F., Ashour, L., Khattab, A. R., & Abu Hamdan, T. (2024, 5 February). *Implementing corporate social responsibility for sustainable education: A comprehensive case-study analysis*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/378909040_Implementing_Corporate_Social_Responsibility_for_Sustainable_Education_A_Comprehensive_Case_Study_Analysis
- Orji, O., & David, O. (2024). Cloud accounting and organizational performance: A study of selected companies using cloud accounting. *International Journal of Economics and Financial Management*, 9(3), 1–13.
- Palestinian Association of Certified Public Accountants. (2025, 14 March). *Completed the third phase of Quality Management Program-Pacpa*. Retrieved from: <https://www.pacpa.ps/ar/Article/417/Palestinian-Association-of-Certified-Public-Accountants-completed-the-third-phase-of-Quality-Management-Program>
- Parker, R. H. (2016). Thirteen not out: Nobes & Parker, comparative international accounting, 1981–2016. *Accounting History*, 21(4), 512–521.
- PwC. (2021). *ESG reporting in the Middle East: 2021 outlook*. Retrieved from: <https://www.pwc.com/ml/en/publications/documents/esg-reporting-middle-east-2021.pdf>
- PwC. (2023, 11 March). *Transparency report 2023*. Retrieved from: <https://www.pwc.com/gx/en/about/transparency-report/assets/pwc-global-transparency-report-2023.pdf>
- Shraim, K., & Masri, M. (2021). Digital transformation in Palestinian higher education: Opportunities and challenges. *Palestinian Journal of Technology and Education*, 5(2), 55–72.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). *World investment report 2023: Investing in sustainable energy for all*. Geneva: United Nations Publications. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf
- United Nations Development Programme (UNDP). (2022, 18 June). *Final programme evaluation: "Path to Economic Recovery – Facilitating Decent Jobs in the Gaza Strip."* United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/gaza>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2023a, 15 June). *75 steps towards preserving Palestinian cultural heritage*. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/articles/75-steps-towards-preserving-palestinian-cultural-heritage>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2023b, 10 September). *Clearinghouse on living heritage and education*. Retrieved from: <https://ich.unesco.org/en/clearinghouse>
- Wolk, H. I., Dodd, J. L., & Rozycki, J. J. (2016). *Accounting theory: Conceptual issues in a political and economic environment* (9th ed.). London: Sage.
- World Bank. (2021). *World development report 2021: Data for better lives*. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1619-4>
- World Bank. (2022, 4 April). *US\$8 million to reform and modernize the Palestinian public financial management system* [Press release]. Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/04/us-8-million-to-reform-and-modernize-the-palestinian-public-financial-management-system>
- World Bank. (2022, 12 April). *Skills development in the West Bank and Gaza: Challenges and opportunities*. Retrieved from: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099012825110568471/pdf/P507451-abd1c2bb-dc57-4d6e-96a3-7e45c45862a3.pdf>
- World Bank. (2022, 25 December). *Data transparency in the Middle East and North Africa*. Retrieved from: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstreams/c5ad16cd-fc4e-47c7-b464-e7f2242df6da/download>